

### III. FORMACJA LITURGICZNA

Bp Wacław Świerzawski

#### Rachunek sumienia w drodze do Ojca przed Jubileuszem Misterium Wcielenia Boga

*Odpuszczone są jej liczne grzechy,  
ponieważ bardzo umiłowala  
(Łk 7,47)*

"Uznanie swego grzechu, co więcej, uznanie siebie grzesznikiem, zdolnym do popełniania grzechu i skłonny do grzechu" (Reconciliatio et paenitentia 13), jest aktem człowieka sięgającym samej głębi jego prawdy i wolności. A doświadczenie własnej prawdy i wolności rodzi radość. Dlatego w ostatnim, trzecim roku (1999) przygotowałam do wielkiego Jubileuszu Wcielenia Syna Bożego, "według programu >drogi do Ojca<, wszyscy są wezwani do prawdziwego nawrócenia w łączności z Chrystusem Odkupicielem człowieka" (Tertio Millennio adveniente 50). "Radość każdego Jubileuszu - przypomina Papież - jest w szczególności radością z odpuszczenia win, radością nawrócenia" (TMA 32). Po rachunku sumienia dla kapłanów (zob. Anamnesis 18 s. 64-68) kolej na schematy rachunku sumienia dla osób konsekrowanych i dla wiernych świeckich. Poprzedzę je uwagami ogólnymi o rachunku sumienia przygotowującym do sakramentu pokuty.

#### **RACHUNEK SUMIENIA PRZED SAKRAMENTEM POKUTY CZYM JEST? CZEGO DOTYCZY?**

##### *1. ELEMENTARZ RACHUNKU SUMIENIA*

Rachunek sumienia ma służyć nawróceniu, bo temu ma służyć spowiedź - a nie tylko oczyszczeniu z grzechów. Jeśli wyznasz wiele grzechów powszednich i czekasz tylko tego, aby znowu być bez skazy, bo Bóg ci je odpuści - nie rozumiesz jeszcze istoty sakramentu pokuty. Bóg ci grzechy odpuści, ale o postępie duchowym, o prawdziwym nawróceniu, o twym duchowym rozwoju nie może być mowy.

Nie dokona się nawrócenie, jeśli giniesz w chaosie wątków, w wielości uchybień i grzechów - możesz wtedy co najwyżej przeżyć kolejny raz własną nędzę, własną słabość - i dobrze, jeśli cię to nauczy pokory a nie skrupulanctwa, które (na równi z rutyną) grozi tym, co regularnie się spowiadają. Jeśli nie popełniasz grzechów ciężkich (a suponuje się, że kto pracuje nad sobą, jest już na tym etapie), wyznawanie wielkiej ilości grzechów powszednich czyni obraz twego wnętrza nieczytelnym, rozmytym, brak jest punktu zaczepienia dla uwag spowiednika i dla skonkretyzowania przez siebie postanowień. Bezrefleksyjne wyliczanie wszystkich zauważonych grzechów powszednich i zaniedbań (a jeśli człowiek ma wrażliwe sumienie, jest ich dziesiątki) świadczy o twojej nieznajomości siebie i o biernym podchodzeniu do pracy nad sobą - bo nie wszystko jest równie ważne, a przy tym jak tu się poprawić z wszystkiego naraz?

##### *2. EXAMEN CZYLI DIAGNOZA I OCENA POSTĘPU*

Słowo "rachunek" bywa czasem rozumiane błędnie jako "zliczanie" grzechów. Mówi wprawdzie o obrachunkach dokonywanych w sumieniu, ale podobnie jak rachunki matematyczne to nie tylko sumowanie, lecz również szukanie wspólnego mianownika czy rozwiązywanie równań z niewiadomą, tak i rachunek sumienia - a w konsekwencji wyznawanie grzechów - polega na czymś więcej niż "wyliczanie grzechów według ich wielkości i liczby".

Dlatego rachunek sumienia czyniony przed spowiedzią, a więc będący warunkiem ważności sakramentu pokuty, nie może być sumą szczegółowych rachunków sumienia dokonywanych codziennie - gdyby tak było, wyznawanie grzechów musiałoby trwać kilkadziesiąt minut. A nie powinno trwać dłużej niż trzy minuty.

Precyzyjniej określa rzecz termin łaciński: rachunek sumienia to examen conscientiae, a więc "badanie, roztrząsanie" czyli diagnozowanie stanu sumienia, a także po prostu "egzamin czyli

sprawdzanie postępu".

Rachunek sumienia jest sztuką - tak jak pisanie najpierw szkolnego wypracowania a potem pracy naukowej. Do napisania najprostszego nawet wypracowania potrzebny jest jakiś wątek przewodni, wątek wiodący, i potrzebna jest metoda. W rachunku sumienia metodą są schematy (po któryś trzeba sięgnąć; najczęściej po "Bóg-bliźni-ja"), ale konieczna jest również metoda wiązania całego materiału w spójną całość.

### 3. KONIECZNE DOMINANTY RACHUNKU SUMIENIA: WOKÓŁ WADY GŁÓWNEJ

Gdy piszesz wypracowanie na określony temat, wiesz dobrze, że nie może to być luźne posklejanie cytatów, nawet jak najbardziej wiążących się z tematem. Musisz te cytaty umiejętnie wpleść w tok własnych przemyśleń, własnej narracji.

Analogicznie, robienie rachunku sumienia na podstawie pytań ze schematów rachunku sumienia to początek. To tak jak gromadzenie materiału do napisania artykułu. Bo człowiek na prawie każde pytanie może odpowiedzieć twierdząco: tak, w tym zakresie zgrzeszyłem, przynajmniej zaniedbaniami, w tym zakresie jeszcze mi wiele brakuje...

Ważniejsze niż odpowiedź na pytania jest znalezienie dwóch, trzech, czterech dominant: w czym grzeszysz najczęściej, najpoważniej. Resztę pomijasz milczeniem, zostawiając miłosierdziu Bożemu uchybienia mniej istotne, wtórne, wynikające z tamtych (już tu widać rolę kierownika sumienia: jeśli nie potrafisz znaleźć owych dominant, poproś go, by ci w tym pomógł). Innymi słowy: musisz się zastanowić, jakie grzechy wpływają rzeczywiście destrukcyjnie na twoją relację z Bogiem, z bliźnimi, na twój własny wzrost ku świętości.

Następnie trzeba te trzy, cztery grzechy skonfrontować z ich przyczyną, z korzeniem, trzeba zadać sobie pytanie: dlaczego w tym upadam? I wreszcie: co mam robić, by usunąć te przyczyny, jak wykorzenić skłonność do tych trzech, czterech grzechów?

Możesz na przykład z każdego z trzech elementów schematu "Bóg-bliźni-ja" wybrać po jednym głównym grzechu czy zaniedbaniu, tym najpoważniejszym. Takim (wada główna), z którego wypływają inne grzechy czy uchybienia, czy zaniedbania.

Wyznając te trzy grzechy, spróbuj spowiednikowi wskazać przypuszczalne ich źródło oraz przedstaw plansposób wykorzenienia przyczyn tych grzechów.

Spowiednik - zwłaszcza kierownik sumienia a przede wszystkim ojciec duchowy - będzie miał uwagi zarówno co do domniemanych źródeł zła, jak i co do lekarstwa, które trzeba zastosować: zatwierdzi, skoryguje lub poda ci swoje rozumienie sytuacji. Czasem zada pytania, które pomogą mu rozeznaczyć się i w jednym, i w drugim.

### 4. KONIECZNE TŁO DLA RACHUNKU SUMIENIA: PASCHA CHRYSYTA

W przeprowadzaniu rachunku sumienia bardzo istotna jest znajomość Ojca przez Syna w Duchu Świętym - mamy za sobą trzy lata pogłębiania Misterium Trójcy i przez to zgłębiania misterium odkupienia. Pokuta i pojednanie muszą być rozumiane poprzez misterium Ojca-Syna-Ducha, bo ono wobec nas i wobec świata ma jeden kształt: mamy wciąż przechodzić (Pascha) przez nawrócenie do zjednoczenia, przez krzyż do zmartwychwstania.

Dlatego do dokonywania rachunku sumienia - tego codziennego i tego przed sakramentem pokuty - konieczna jest owa szeroka wizja: wpatrywanie się w misterium Trójjedynego i w Jego zamiś wobec nas i świata. Trzeba widzieć więź rachunku sumienia ze zbawczym planem Boga, z Jego zamiś obwieszczonym i zrealizowanym w paschalnym misterium: czy nawracasz się dla zjednoczenia z Bogiem i dla apostołstwa? Czy pracujesz nad sobą, by sprawniej przykładać rękę do udziału w posłannictwie Chrystusa, w Jego potrójnej misji (tria munera Christi)?

Współdział w misji prorockiej domaga się od ciebie czystości wiary i intencji, dawania świadectwa Słowu Boga. Musisz czynić rachunek sumienia w dialogu z tym Słowem. Misja kapłańska Chrystusa, Jego Ofiara, ma u podstaw miłość: czy wiesz, że miłość to nie tylko radość, to również współcierpienie dla innych i za innych? Miłość jest wymagająca: to więź z Ukrzyżowanym, czego wyrazem jest przyjęcie przykazań, darów Ducha Świętego i rad ewangelicznych. Miłość ma mieć przymioty

wyliczone w trzynastym rozdziale Pierwszego Listu do Koryntian, ma mieć realne odniesienie do Ośmiu Błogosławieństw, ma się sprawdzać na królewskiej drodze krzyża i w radości doskonałej. Miłość twoja ma być oblubieńcza wobec Boga i miłosierna wobec ludzi. Tu łączy się misja kapłańska z pasterską: twoja miłość do ludzi jest sprawdzianem twojej miłości do Boga.

## 5. WAŻNE ŚWIATŁA ROZŚWIETLAJĄCE SUMIENIE

Rachunek sumienia powinien być przez ciebie opracowywany w świetle zapisków z ostatnich rekolekcji, z dni skupienia, w świetle uwag spowiednika z ostatniej spowiedzi i poczynionych postanowień.

I jeszcze jedno. Cały materiał przygotowywany przez analizę rachunku sumienia poddaj weryfikacji w tym świetle, jakie niesie w sobie określony moment roku liturgicznego. Rachunek sumienia powinien mieć bowiem różne akcenty związane z misteriami przynoszonymi przez liturgię. Wsłuchuj się w teksty liturgiczne i w proklamowane przez nie tajemnice: co Bóg mówi do ciebie właśnie dziś, właśnie teraz?

Inaczej powinien wyglądać twój rachunek sumienia w okresie Adwentu i Bożego Narodzenia (misterium Ojca): przebadaj swoje sumienie w świetle modlitwy Ojcze nasz, zobacz, czy żywa jest twoja tęsknota za modlitwą, za Obecym i wciąż Przychodzącym, zauważ, czy i jak misterium Słowa Wcielonego wpływa na twój stosunek do rzeczywistości ziemskich. W okresie Wielkiego Postu i Wielkanocy (misterium Syna) spójrz na realność twego udziału w krzyżu Chrystusowym, w cierpieniach Zbawiciela, w Jego Ukrzyżowanej Miłości, potem obejmij rachunkiem sumienia "nowego człowieka", który powinien w tobie wzrastać i odnawiać się z dnia na dzień. W związku z Zesłaniem Ducha Świętego (misterium Ducha) zbadaj wpływ sakramentu bierzmowania na twoje życie wewnętrzne i oceń swój dynamizm apostołski. Wreszcie w Okresie Zwykłym spróbuj dokonać syntezy wszystkich tych postaw, wszystkich wątków, w optyce ich realizacji w codzienności - zobacz zwłaszcza, czy przez naśladowanie świętych (osób i ich czynów) tworzysz żywe Ciało Kościoła w "kulturze świętych obcowania".